

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ХАЛҚ ТАЪЛИМИ ВАЗИРИЯТИ
ТОШКЕНТ ВИЛОЯТИ ДАВЛАТ ПЕДАГОГИКА ИНСТИТУТИ

**ЎЗЛУКСИЗ ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА
ИННОВАЦИОН ПЕДАГОГИК ТЕХНОЛОГИЯЛАР**

МАКОЛАЛАР ТЎПЛАМИ

Тошкент шаҳри
«Falconium press» нашриёти
2010 - йил

Швейцарияда - 54 фюз, АКШда - 47 фюз ва Швейцарияда - 35 фюз кузатилади, қолган мамлакатларда у 16-20 фюзни ташкил этади.

Хорижий мамлакатлар тажрибасини таҳлил қилиш натижасида, юкорида кўрсатилган вазифаларни амалга ошириш ҳамда қасбга қўйиладиган сифатини бoшқариш жараёнини тоқомиллаштиришнинг

- иқтисодий саводхонликни ошириш сифатини таъминлаш тизмига ўрта махсус, қасб-хўнаар таълими олий бoшқарув бўғинининг

бевосита раҳбарлик қилиши;

- таълим тизимининг барча даражаларида кадрлар маънасини ошириш устидан назорат қилиш;

- меҳнат бозори талабларига мувофиқ кадрлар тайёрлаш жараёнини амалга ошириш.

ФИЗИКАДАН ЛАБОРАТОРИЯ ИШЛАРИНИ БАЖАРИШ-ДА ЎҚУВЧИ ТЕХНИК ИЖОДКОРИГИНИ ОШИРИШ **Ғ.Шертайлаков, ЖҲИ, З.Явқачева, ТҲИМИ**

Физикадан Давлат таълим стандартларига ва ўқув дастурига кўра ўқувчи ўзининг техник ижодкорлигини лаборатория ишлари-ни бажариш ёрдамида ривожлантиришга қўйиладиган назарий билим,

- механик, иссиқлик, электр қисмларни кирати;

лаш принципларини, асосий қисмларини ҳамда улардан тасмадан, тизимли ва функциялон узатиш ёрдамида ишчи қисмларга ҳаракат бера олишнинг билиш, чизмаларнинг ва дурадзорлик асбобларидан фойда-лана олиш;

- ишлаб чиқариш жараёнлари ва механизмларни автоматлаш-тиришнинг умумий принципларини, реленинг асосий типларини-ҳамда уларнинг моделларини "Конструктор" типиядаги йнғмалардан фойдаланиб, монтаж, демонтаж қилишнинг билиш;

- ўлчов асбоблари ёрдамида физик ва техник катталикларни ўлчаш усулларини билиш ҳамда шу асбоблардан фойдалана олиш;
- мураккаб бўлмаган конструкторлик ишларини қиладиган асбоб-лар, мосламалар, электр занжирларнинг принципал ва монтаж-демонтаж схемаларини тузиш, чизилиш билиш;

- механик, иссиқлик, электр, электродинамик, электромагнит-тик каби ўлчов асбоблари билан ишлашда хавфсизлик техникаси қондаларини билиш;

- қўлда ясалган физик асбобларга нисбатан конструктивлашнинг кўлаби, асбоб ва унинг қисмлари қўринишини яхшилаш, асбоб кон-структивисини соддалаштириш, чидамдрилиш, сезиришнинг оли-рини ҳамда эстетик пардозлаш ишларини яхшилаш.

Ўқувчи олдига сокин-аста мураккаблашиб борадиган қўйиладиган конструкторлик ҳаракатлари вазифаларни қўйиш мақсадага мувофиқ:

- ўқувчилар бир асбобнинг турли вариантдаги схемаларини тақсирф қилганидан, оммавий ҳолда муҳожама қилишиб, сўнгги улар-дан олтимал вариантларни тантайдиган машқлар тизимини ишлаб чиқиш;

- асбоблар қўринишини, чидамдрилиш, сезиришнинг, универ-саллигини, ўлчаш чеграсини, эстетик жиҳозланлигини, ижодий ҳаракатлари тошшириқларни бажариш орқали уларни тоқомиллаш-тириш;

- илтирозчиларнинг асосий усуллари-асбоб қисмларини бирлаш-тириш ва ажратиш, деталь ва узелларни алмаштириш, ўлчамларини катталаштириш, қўлайлириш каби аналитикалардан фойдаланиб, янги лаборатория ишчи бажариш учун зарур бўлган асбоб-ускуналарни тайёрлаш.

ЎҚУВЧИЛАРГА ФАНАЛАРАО ЭКОЛОГИК ТАРБИЯ **БЕРИШДА ДИНИНИНГ АҲАМИЯТИ** **Исакулова Н., ЎМҚХТҚМО ва УЎТИ**

Ўқувчиларга фандароо экологик тарбия беришда диндан фой-даланиш ўқувчиларнинг ҳам диний тарбияси, ҳам экологик тарбия-си бир-бири билан боғланган ҳолда олиб бoришга эришиш мумкин. Тарихда экология сўзи пайдо бўлмагандан илгари табиатни эъзoлаш, уни муҳофаза қилиш каби сўз бирликлари мавжуд бўлган.

Инсоннинг табиатга бўлган шонирлигини илк диний тасавуру-ларда ўз аксинан топишлили ҳамда қадимда одамлар табиатнинг қўлгина ҳолисалари олдига оқиз бўлганлар ва улардан кўрканлар.

Табиятнинг ҳилофати ҳодисалари, яъни ер силқиниши, сув тошқини, бўрон, ел, ўрмонлардаги ёнғин уларни ваҳимга солиб қўйганлиги учун қадимда одамлар табиат ҳодисаларининг сабабларини илмий асосда билмаганликлари учун уларни тайритабий кучлар вужудга келтирди, деб ўйлагандар. Шундай қилиб, табиатнинг инсон устидан ҳукмронлиги дин пайдо бўлишидаги асосий сабаб эkanлиги барқарордир.

Тотемизм билан боғлиқ тасавуруларда кишилар тотемга, яъни ўсимлик ёки ҳайвоннинг ёрдамига муҳтож бўлганлиги сабабли улар эъвозланган, уларни ўлдирини ва отини муқим қўймаган. Анимизм диний тасавуруларда кишилар табиатдаги ҳар бир ҳодисанинг руҳи бор деб ҳисоблагандар. Фетимизм билан диний тасавуруларда кишилар табиатдаги турли нарсалар ва ҳодисалар тайритабий, яъни деб тушуналган ва уларга сўнгилгандар.

Чорачилик ва деҳқончилик пайдо бўлиши билан инсоннинг табиатга бўлган таъсири натижада табиат қиёфаси ўзгариб борди.

Бу даврларда халқ миллий динлари пайдо бўлиб, самовий тарзда ақс эттирилган ҳудудлар халқ ҳудудларига айлангандар. Хиндустон халқи миллий динида сув ва ҳайвонларни муқаддас билгандар, жайнизм динининг дингарлар йўналишида ҳеч илмани, ҳатто олдий ҳашаротни ҳам ўлдирмаслик тўғрисидаги таълимотга амал қилгандар. Даосизм фикрича, дао улус. Ер улус, осмон улус, подшо улус бўлган. Конфуцийчиликнинг бош ҳудоси - осмон ҳудоси ҳисобланган. Зардуштийчилик таълимотида тулрок, сув, ҳаво ва отов муқаддаслаштирилган. Авестода табиатнинг муқаддаслиги баён этилади. Асарда табиат, ер, сув, даракт, ўсимлик ва ҳайвонлар муқаддас ҳисобланган.

Ҳулоса қилиб айтиш жоизки, халқ миллий динларида табиат ҳақида мавжуд тартиб-қоидаларта ҳурмат билан этибор берилган.

Мавдумки, ислом дини табиат муҳофазасига катта эътибор берди. Ислам таълимоти айрим ҳайвонларни, кушларни овлашни ман этиди. Даракт ва ўсимликларни парварши қилишни қуйидаги сураларда тартиб қилди:

Бақара сурасининг 26-27- оятларида асалари, чивин, ўрмончак, чумол қабл майда жониворларнинг норотин томонларини кўрсатиб берилган масалларни айтишдан Оллоҳ ҳеч тортинмаслиги. 65-

оятда яҳудийларга шайба қуни балик овлашни ман қилишларига қарамай, уларнинг бағизлари ов қилишини учун баъбаҳт маймуларга айлантирилганлиги, мошда сурасининг 94-95- оятларида ҳаромда бўлган ҳолда ов овланса, ўлдирган ови баробарида жазо олинади, деб ёзилган.

Анъом сурасининг 38-оятда ерда суқрилиб юрган ҳар бир жонивор, осмонда қанот қоқидиган ҳар бир куш Оллоҳ қўли остидадур. 141-оятда Оллоҳ қўтариладиган ва қўтариладиган боғларни, хурмозорларни ва меваларни, ҳилма-хил экинларни яратгандар. Меваларда мевасидан енгилар, ўрим-терим қилганда ҳақини беришлар ва исроф қилмаслар. 142-оятда ҳайвонлардан юк ташувчиларни ва сўйиш учун ётқизилгандар ҳайвонларни яратди, деб мавдум қилишди.

Равд сурасининг 3-оятда у ерни ёйик қилиб яратиб, унда тоғ ва дарёлар пайдо қилган зотидур, дея Оллоҳ улуғланади.

Иброҳим сурасининг 32-оятда Оллоҳ осмонлар на ерни яратган ва осмондан сув ёлдириб, унинг ёрдамида сизларга ризқ бўлгандар межаларни чикартган зотидур. У ўз амри билан денгизда сузиб юршини учун кемаларни сизга бўйсиндирди. Яна дарёларни ҳам сизга бўйсиндирди, деб таъкидланган.

Ҳижр сурасининг 21-оятда ҳар бир нарсанинг асли - манбаи Бизнинг даргоҳимизда. Биз у нарсаларни аниқ ўлчов билан (сизларга) туширурмиз, деб ваъда қилишган.

Ҳаж сурасининг 5-оятда ерни ўлик ҳолда кўрсатди, агар биз унинг устидан сув-ёмтир ёлдирсак у ҳаракатга келиб қўнчир ва турли-туман гўҳи (наботот) жуфтларини ундирур, деб ёзилган.

Намал сурасининг 88-оятда сиз тоғларни кўриб тек қотиб турибди деб ўйларсиз. Холбуки, улар ҳам худди булутлар юртандек юрарлар. Барча нарсани пухта қилган зот - Оллоҳнинг ҳунари, дея эътироф этилган.

Жаҳон динлари - буддавийлик ва христиан динларида ҳам табиат муҳофазаси баён қилинган.

Айтиш мумкинки, Оллоҳнинг яратувчанлигига ширк келтириб бўлмайди. У мавдум ўлчовда яратди. Агар мувозанат бузилса, динда бўлишини бандаси бўлмайди. Масалан, ҳуёш инсонлиги ерда мавдум микдорда ҳамда фасилларга қараб тушади. Агар микдор қамайса,

ер юзи музлаши мумкин, кўпайса ер юзи хуйини мумкин. Ердаги об-Нэво киши ва ёз ойлариди кўёш жойлашувида боғлиқ. Агар ушбу кўёш жойлашувлари ўзгара табиғатда ўзгаришлар содир бўлган. Экологик тарбияни диний тарбия билан биргаликда олиб боришда ўқувчилар табиғатнинг мувозанати бузылганда қандай муаммоларнинг юзига келишини, унинг сабабларини ҳамда мазкур муаммоларнинг олдинги олиш чора-тадбирларини аниқлашга ҳам диний, ҳам экологик, ҳам тарбиявий, ҳам таълимий аҳқалдан замин яратиб беради. Мазкур жараёни юқорида қайд этилган мисоллардан фойдаланган ҳолда фанларро алоқадорликда ўқитувчи раҳбарлигида ўқувчиларга педагогик муҳит таъсирида экологик тарбия амалга оширилади.

ЎҚИТИШДА ИНТЕРФАОЛ УСУЛЛАРДАН ФОЙДАЛЛНИШИ

Шомирзаев М.Х., Дусаров Х., ТерДУ

Ўқитишнинг интерфаол усулларини танлашда таълим мақсиди, таълим олувчиларнинг имконияти, таълим муассасасининг ўқув-этиборга олинади. Кўйида ўқитишнинг ақлий ҳужум ва кластер технологиялари ҳақида қисқача тўхталиб ўтамиз.

Ўқитишнинг ақлий ҳужум технологияси. Машгулотжараёнида амал қилиш талаб этилади. Машгулот иштирокчилари қобилиятини чархлатиш, мантикий фикр юритишга ундаш. ҳар бир ўқувчи талаба томонидан билдирилган фикр ёки қоидалар маъмули аниқлашиб бо-олишга имкон беради. Бундан ташқари, фикрларни баҳолаб бориш, олиб келади. Ҳар бир ўқувчи ёки талаба ўзининг шахсий фикр ва фикрларга асосланган ҳолда уларни ўзлаштириш мумкин. Аввал бил-дирилган фикрлар умумлаштирилиши, туркумлаштирилиши ёки таълим ҳозирлайди. Ўқувчи талабаларнинг ҳар қандай фаолияти-ни маъмул жорий талабалар асосида назорат қилиш назарда тутилса-да, бироқ билдирилган фикрларни баҳолашга йўл қўйилмайди.

Агар уларнинг фикрларни баҳолаб бориладиган бўлса, ўқувчи талаба ўз аниқлигини шахсий фикрнинг ҳимоя қилишга киришиб кетиб, оқибатда янги фикрни янги сурмайди. вақтдан ютқахди. Мазкур технологияни қўлладиган мақсад ўқувчи талабани муаммо ҳуқуқда кенг ўйлаш, фикр юритишга рағбатлантириш эканлигини ўқитибор-дан четда қолдирамаслик.

Ўқитишнинг "Кластер" технологияси. Кластер технологияси педагогик, дидактик таълимнинг муайян нақли бўлиб, у ўқувчи-талаба ихтиёрли муаммолар ҳуқуқда турки, очик ўйлаш ва фикрни беҳодол баён этиш учун шарт яратишга ёрдам беради. Мазкур технология турли хил қоидалар ўргатидиги ўзаро алоқадор турлисида фикрлаш имконини берувчи тузилмани аниқлашни талаб этади.

Кластер технологияси аниқ нарсата йўналтирилган фикрлаш шакли саналади. Ундан фойдаланиш инсон мия фаолиятининг ишлаш таъйини билан боғлиқ ҳолда амалга ошади. Ушбу техно-логия муайян маъмулини ўқувчи талаба томонидан чуқур, пухта ўзлаштирилишга қадар фикрлаш фаолиятини таъминлашга хиз-мат қилади. Кластер технологияси пухта ўйланган тактика бўлиб, ундан ўқувчи-талаба билан яқка тартибда ёки турух асосида таъкит этиладиган машгулотлар жараёнида фойдаланиш мумкин.

ХОЛИСА ВА ЖАРАЁНЛАРНИ ЎРГАНИШНИНГ БОСҚИЧМА-БОСҚИЧ АБСТРАКЦИЯ ПОҒОНАЛАРИ

К.Курболов, БухДУ; Х.А.Дўсмаҳмадов, СамДУ;

Х.К.Юлхўшиева, ЖДПИ

Ҳар қандай ўқув фани ўзига тегишли жараён на ҳолисаларни бошқичма-бошқич ўргатган ҳолда ривожланиб боради.

Ривожланишнинг узлуқсиз жараёни ўқув фанларида турли-ча, ҳатто бир ўқув фани бўлимидаги ўргатилган ҳам нотекис келади. Шу боис ўқув фанининг ривожланиши даражасини аниқлаш ҳамда ўқув мавзулари бўйича мақсадни аниқ белгилаш учун абстракция поғоналари ва унга мос ўқув элементларини баён қилиш усуллари маъжуд.

Биринчи абстракция поғонада (феноменология — Я=1) жара-ён ва ҳолисаларнинг баённинг таъсирлаш чекланган, объектларнинг